

УДК 336.225

Г. А. Лоскоріх,

доктор філософії 071 "Облік і оподаткування", доцент, заступник завідувача кафедри обліку і аудиту, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5402-7220>

О. Ф. Перчі,

викладач кафедри обліку і аудиту, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4514-721X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.16.118

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

G. Loskorikh,

PhD 071 "Accounting and Taxation", Associate Professor, Deputy Head of the Department of Accounting and Auditing, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

O. Perchi,

Lecturer of the Department of Accounting and Auditing, Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

THEORETICAL ASPECTS OF TAX ADMINISTRATION IN THE MODERN REALITIES OF THE BUDGET AND TAX SYSTEM

Глобалізаційні процеси, розвиток цифрових технологій, зміни в економічних моделях і суспільних відносинах вимагають адаптації та модернізації бюджетно-податкової системи. Це включає реформування податкового адміністрування для забезпечення ефективності збору доходів і фінансової стабільності держави. У статті досліджено сутність, поняття і особливості провадження податкового адміністрування в контексті бюджетно-податкової системи. Окреслено теоретичні засади податкового адміністрування. На основі проведеної морфологічної декомпозиції дефініції виділено наступні теоретичні базові категорії, які лежать в основі тлумачення терміну "податкове адміністрування": процес, сукупність, управління, діяльність, система. Деталізовані суб'єкти податкового адміністрування. Проаналізовано показники виконання Державного бюджету України і структуру доходів Державного бюджету України за 2016—2023 рр. На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що частка податкових надходжень до Державного бюджету України поступово зростає, що підкреслює їхню важливу роль у фінансовій стабільності держави. Це зростання вказує на те, що ефективність виконання державою покладених на неї функцій та добробут суспільства значною мірою залежать від розміру сплачених податків. Недостатнє надходження податкових платежів може серйозно підірвати економічну стабільність держави, оскільки це призводить до дефіциту бюджету, обмежує можливості для фінансування державних програм та збільшує залежність від зовнішніх запозичень. Ефективне податкове адміністрування сприяє наповненню державного бюджету, що, своєю чергою, дозволяє фінансувати соціальні програми, інфраструктурні проекти та інші важливі державні ініціативи. У дослідженні визначено, що значення податкового адміністрування в сучасних умовах полягає в забезпеченні бюджетних надходжень, сприянні економічної стабільності, підвищенні довіри до бюджетно-податкової системи країни, підтримці бізнесу, боротьбі з корупцією, забезпеченні соціальної справедливості, адаптації до міжнародних стандартів і практик, підвищенні податкової культури та ефективності роботи податкових органів.

Globalization processes, development of digital technologies, changes in economic models and social relations require adaptation and modernization of the budget and tax system. This includes reforming the tax administration to ensure the efficiency of revenue collection and the financial stability of the state. The article examines the essence, concepts and peculiarities of tax administration in the context of the budget and tax system. The theoretical principles of tax administration are outlined. On the basis of the morphological decomposition of the definition, the following basic theoretical categories were selected, which are the basis of the interpretation of the term "tax administration": process, aggregate, management, activity, system. The performance indicators of the State Budget of Ukraine and the structure of revenues of the State Budget of Ukraine for 2016-2023 have been analyzed. Based on the analysis, it can be concluded that the share of tax revenues to the State Budget of Ukraine is gradually increasing, which emphasizes their important role in the financial stability of the state. This growth shows that the effectiveness of the state's performance of its functions and the well-being of society largely depends on the amount of taxes paid. Insufficient income from tax payments can seriously undermine the economic stability of the state, as it leads to a budget deficit, limits the possibilities of financing state programs and increases dependence on external borrowing. Effective tax administration contributes to filling the state budget, which, in turn, allows financing social programs, infrastructure projects and other important state initiatives. The study determined that the importance of tax administration in modern conditions is to ensure budget revenues, promote economic stability, increase trust in the country's budget and tax system, support business, fight corruption, ensure social justice, adapt to international standards and practices, increase tax culture and efficiency of work of tax authorities.

Ключові слова: податкове адміністрування, бюджетно-податкова система, податкові надходження, бюджет, доходи, видатки, управління.

Key words: tax administration, budgetary and tax system, tax revenues, budget, income, expenses, management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ефективна бюджетно-податкова система визначає пріоритети економічної політики, трансформує поведінку ринкових суб'єктів, підвищує їхню конкурентоспроможність та впливає на економічну динаміку. Завдяки податковому адмініструванню держава може раціонально виконувати свої функції, забезпечувати стабільний розвиток економіки, фінансувати соціальні програми, покращувати інфраструктуру та надавати інші важливі послуги громадянам. Це також сприяє створенню сприятливого бізнес-клімату, що приваблює інвесторів і стимулює економічне зростання. В Україні термін "податкове адміністрування" став важливим елементом теорії та методології податкових відносин під час переходу до ринкової економіки. Наразі існує низка досліджень, присвячених вивченню податкового адміністрування. Разом з тим, до сьогодні у численних публікаціях не сформовано єдиних поглядів щодо категорії, теорії та практики податкового адміністрування. Це питання залишається предметом активних дискусій серед науковців

та практиків, що свідчить про актуальність дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Над дослідженням теоретичної сутності податкового адміністрування працювали і працюють багато науковців, зокрема: Іванішина О., Панура Ю. [12], Коломoeць Т., Колпаков В., Титаренко М. [13], Мороз В. [20], Сідельникова Л. [26], Шалімова Н., Магопeць О. [28] та багато інших. Окремі теоретико-методичні і наукові положення адміністрування податків порушувалися у наукових напрацюваннях таких вчених: Василевська Г. [6], Дем'янчук І., Коваль Л., Ліщук Н., Козак С. [9], Крисоватий А. [14], Паславська Р. [22], Проскура К. [25]. Проте, проблеми правильного трактування поняття податкового адміністрування і визначення особливостей його провадження в сучасних умовах господарювання залишаються одними з найменш вивчених у науковій сфері.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є визначення сутності податкового адміністрування і особливостей

Таблиця 1. Основні підходи до морфологічної декомпозиції дефініції "податкове адміністрування"

Базова категорія	Дефініція	Джерело
процес	являє собою певний процес, який забезпечує, регулює роботу органів державної податкової служби і платників податків, це процес впливу на роботу суб'єктів оподаткування з метою організації та контролю їх діяльності.	9
	логічно вибудований, науково обґрунтований процес державного управління податковими відносинами, направлений на максимізацію функції суспільного добробуту при умові виконання заданого бюджетного обмеження.	23
	процес, що забезпечує, координує і регулює роботу органів державної податкової служби і платників податків (у сфері організації їх діяльності з моменту реєстрації суб'єкта господарювання як платника податку, включаючи контроль за його діяльністю, аж до моменту зняття його з обліку як платника податку включно)	6
сукупність	сукупність норм, методів, засобів та дій, за допомогою яких спеціально уповноважені органи держави виконують управлінську діяльність у податковій сфері, спрямовану на контроль за дотриманням законодавства про податки та збори, за правильністю нарахування, повнотою й своєчасністю внесення у відповідні бюджети податків і зборів, а у випадках, передбачених законами України, – за правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю надходжень у відповідний бюджет інших бюджетних платежів і притягнення до відповідальності порушників податкового законодавства.	3
	сукупність дій та рішень публічних владних структур, за допомогою яких, дотримуючись правових норм, фінансові ресурси платників стягуються до централізованих фінансових фондів (центрального або місцевих бюджетів) через механізм оподаткування внаслідок ухвалення та реалізації виважених і адекватних рішень компетентних державних органів (законодавчо-представницьких, виконавчих, судових).	12
	сукупність методів, прийомів і засобів інформаційного забезпечення, за допомогою яких органи державної виконавчої влади (в тому числі податкові адміністрації та інспекції всіх рівнів) надають функціонуванню податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії при суттєвих змінах в економіці та політиці.	28
	управління людьми і подіями через ієрархічно структуровані рішення представницьких політичних органів та дій виконавчо-владних установ.	1
управління	це частина управління податковою системою.	13
діяльність	діяльність органів державної влади у взаємодії з платниками податків і їх об'єднаннями.	21
	нормативно регламентована організаційно-розпорядча діяльність повноважних державних органів у сфері управління процесами оподаткування з метою забезпечення виконання вимог податкового законодавства учасниками податкових відносин.	25
	доцільно визначити як адміністративну діяльність, пов'язану із забезпеченням реалізації обов'язків і прав суб'єктів податкових відносин у процесі справляння податкових платежів з метою повного та своєчасного погашення податкових зобов'язань, з одного боку, і виконанням бюджетних завдань щодо податкових надходжень – з іншого.	7
	представляє собою систему правових, економічних та фінансових заходів держави для формування системи оподаткування, забезпечення своєчасної і повної сплати податків та зборів з метою задоволення потреб суспільства в цілому, а також розвитку економіки держави шляхом перерозподілу фінансових ресурсів.	20
система	система науково обґрунтованих методичних дій щодо технічного регламентування та регулювання економічних відносин в оподаткуванні.	14
	система заходів і прийомів, зумовлена нормами чинного законодавства, яка забезпечує мобілізацію надходжень до бюджетів всіх рівнів і державних цільових фондів.	4

його провадження в сучасних реаліях бюджетно-податкової системи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Податкове адміністрування відіграє ключову роль у формуванні та розвитку економіки держави, зокрема є системоутворюючою складовою, що впливає на її соціально-економічний розвиток. За станом на сьогодні відсутній єди-

ний підхід до визначення сутності терміна "податкове адміністрування". Термін "податкове адміністрування" є складним і багатогранним поняттям. Воно охоплює такі аспекти, як планування, організація, керівництво, облік та контроль, які разом формують принципи ефективного управління бюджетно-податковою системою.

Термін "адміністрування податків" у суспільний обіг запроваджений порівняно недавно,

хоча вид діяльності, який він позначає, у практиці державного управління існує досить давно. Вітчизняні практики почали вживати цей термін десь з другої половини 90-х років минулого століття. Він також часто трапляється у науковій літературі, проте єдності серед фахівців щодо трактування сутності цього поняття немає [22].

Для визначення сутності та отримання узагальненого розуміння податкового адміністрування представимо морфологічну декомпозицію дефініції, яка передбачає розподілення існуючих визначень на складові (табл. 1).

На основі проведеної морфологічної декомпозиції дефініції можна виділити наступні теоретичні базові категорії, які лежать в основі тлумачення терміну "податкове адміністрування": процес, сукупність, управління, діяльність, система.

Отже, податкове адміністрування слід розглядати в двох аспектах: як процесуальну діяльність (включає послідовні дії та операції, які виконуються для забезпечення ефективного збору податків і дотримання податкового законодавства) і метод управління (має на меті досягнення конкретних цілей, що можуть бути громадськими, державними та іншими, зокрема направлені на фінансову стабільність, економічний розвиток, ефективність державного управління тощо). Обидва аспекти тісно взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного. Процесуальні дії податкового адміністрування реалізують методи управління, які спрямовані на досягнення визначених цілей. Ефективне управління бюджетно-податковою системою потребує чіткого процесуального підходу, який забезпечує дотримання податкового законодавства та досягнення стратегічних цілей держави.

Відповідно до ст. 14.1.11 Податкового кодексу України "адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи — це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом" [24].

Адміністрування (від англ. "administration") означає управління, організація, виконання, здійснення, нагляд (контроль); у широкому розумінні, це — організаційно-розпорядча діяльність керівників і органів управління, що здійснюється шляхом наказів і розпоряджень [2]. Отже, якщо адміністрування значить управління, то адміністрування податків має значити "управління у сфері управління" [8].

Система податкового адміністрування, як і кожна система управління, складається з двох взаємопов'язаних складових — суб'єкта управління та об'єкта управління. Взаємодія між цими складовими забезпечує ефективне функціонування бюджетно-податкової системи та стабільне надходження податкових платежів до бюджету.

Суб'єктами податкового адміністрування є:

- органи виконавчої влади загальної компетенції — займаються загальним управлінням державою, включаючи розробку та впровадження податкової політики. Вони визначають стратегічні напрямки розвитку податкової системи і контролюють виконання податкових законів (Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України тощо);

- органи виконавчої влади спеціальної компетенції — безпосередньо здійснюють адміністрування податків, займаються збором податків та контролем за їх сплатою (Державна податкова служба України, Державна митна служба України);

- судові та юрисдикційні органи — розглядають спори між платниками податків і податковими органами, забезпечуючи законність та справедливість у податкових відносинах;

- платники податків (юридичні та фізичні особи).

Погоджуємося із Сідельниковою Л. [26], що об'єктом податкового адміністрування є процеси, що супроводжують виникнення, зміни та припинення обов'язків щодо сплати податків і податкових платежів в процесі мобілізації податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів та забезпечення важелів податкового регулювання економічних процесів.

Коломієць Т., Колпаков В. і Титаренко М. [13] зауважують на тому, що податкове адміністрування є ключовим фактором у забезпеченні фінансової стійкості держави. Його успішний розвиток залежить від постійного вдосконалення та інновацій у підходах до управління податковими відносинами, що дозволяє ефективно виконувати функції мобілізації та аналізу кількості податкових надходжень, а також забезпечувати дотримання податково-

Таблиця 2. Виконання Державного бюджету України з 2016 по 2023 рр.

Роки	Доходи		Видатки		Кредитування		Сальдо	
	млн грн	% ВВП	млн грн	% ВВП	млн грн	% ВВП	(дефіцит бюджету)	% ВВП
2016	616274,8	25.86	684743,4	28.73	1661,6	0.07	-70130,2	-2.94%
2017	793265,0	26.59	839243,7	28.13	1870,9	0.06	-47849,6	-1.60%
2018	928108,3	26.08	985842,0	27.70	1514,3	0.04	-59247,9	-1.66%
2019	998278,9	25.12	1072891,5	26.99	3437,0	0.09	-78049,5	-1.96%
2020	1076016,7	25.66	1288016,7	30.71	5096,1	0.12	-217096,1	-5.18%
2021	1296852,9	23.75	1490258,9	27.30	4531,4	0.08	-197937,4	-3.63%
2022	1787395,6	34.43	2705423,3	52.12	-3326,0	-0.06	-914701,7	-17.62%
2023	2671998,0	40.87	4014418,1	61.40	-9309,5	-0.14	-1333110,7	-20.39%

Джерело: [18].

го законодавства.

У національному контексті податкове адміністрування має особливе значення через постійні реформи і зміни у законодавстві, спрямовані на підвищення ефективності бюджетно-податкової системи та боротьбу з корупцією. Головна ціль механізму податкового адміністрування полягає в забезпеченні державного бюджету своєчасними та стабільними податковими надходженнями. Це критично важливо для фінансової стійкості держави та можливості виконання її функцій.

Загалом стягнення податкових надходжень, їх формування, розподіл та використання є важливим елементом системи бюджетно-податкового регулювання, а його значення посилюється в умовах трансформації економічної системи [10], [15].

Історично склалося, що податки є демонстрацією абсолютного права держави стягувати з населення певну суму їх доходу. Це право здійснюється в зв'язку з необхідністю наповнення бюджету необхідними ресурсами, щоб держава могла виконувати свої функції та забезпечувати виконання частини видатків [27].

Ефективність податкової системи залежить від її здатності забезпечувати державний бюджет необхідними ресурсами для виконання соціальних, економічних та інших зобов'язань державою. Це можливо завдяки декільком ключовим аспектам: виявлення джерел доходів, які підлягають оподаткуванню; дієвість контрольних заходів; взаємодія між платниками

податків і податковими органами.

Згідно класифікації Бюджетного Кодексу України [5] виділяють чотири основні джерела надходжень до Державного бюджету: податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти.

Податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.

Неподатковими надходженнями визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ; інші неподаткові надходження.

Трансферти — кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Кожен із перелічених компонентів є важливим джерелом наповнення бюджету України, але податкові та неподаткові надходження є основними складниками, які забезпечують державу необхідними ресурсами для виконання нею своїх зобов'язань. Ефективне адміністрування цих надходжень є ключовим фактором для фінансової стабільності та розвитку країни.

У таблиці 2 наведені показники виконання Державного бюджету України за 2016—2023 рр.

Таблиця 3. Структура доходів Державного бюджету України за 2016—2023 рр., млн грн

Роки	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Джерела								
Податкові надходження	503879,4	627153,7	753815,6	799776,0	851115,6	1107090,9	949764,4	1203544,1
Неподаткові надходження	103635,2	128402,3	164676,5	186684,2	212946,9	175358,0	346327,7	991601,7
Інші надходження	8760,2	37709,1	9616,1	11818,7	11954,2	14404,0	491303,5	476852,2
Усього доходів	616274,8	793265,0	928108,2	998278,9	1076016,7	1296852,9	1787395,6	2671998,0

Джерело: розроблено авторами за даними [19].

Протягом досліджуваного періоду державний бюджет був дефіцитним. Найглибший дефіцит спостерігається чотири останні роки, причому у 2023 році бюджетний дефіцит становив 1333,1 млрд грн. Це рекордний показник за останні роки. Відповідні показники максимального дефіциту державного бюджету є результатом негативних наслідків пандемії COVID-19 і воєнних дій, що зумовили необхідність перегляду та коригування державних бюджетних пріоритетів, щоб забезпечити належне фінансування найбільш критичних сфер. Зокрема, зростання дефіциту пов'язане з додатковими витратами на охорону здоров'я, соціальну підтримку населення та заходи, спрямовані на відновлення економіки й зміцнення обороноздатності країни.

За січень — грудень 2023 року Державний бюджет України отримав 2 672 млрд грн, що на 884,3 млрд грн, або на 49,5 відсотка більше ніж за аналогічний період 2022 року.

Касові видатки Державного бюджету України за січень — грудень 2023 року становили 4 014,4 млрд грн, що на 48,4 відсотка, або на 1 308,7 млрд грн більше ніж за аналогічний період 2022 року.

Найбільшу питому вагу серед видатків в загальному обсязі Державного бюджету України становили такі 17 :

- оборона — 52,3 відсотка;
- громадський порядок, безпека та судова влада — 14,3 відсотка;
- соціальний захист та соціальне забезпечення — 11,7 відсотка;
- обслуговування боргу та виплати за державними деривативами — 6,2 відсотка;
- охорона здоров'я — 4,5 відсотка;
- міжбюджетні трансферти — 4,4 відсотка.

Податки відіграють ключову роль у формуванні доходів бюджетів всіх рівнів, забезпечуючи акумуляцію суттєвої частини фінансових ресурсів держави. Для більш детального аналізу розглянемо структуру доходів Державного бюджету України за 2016—2023 рр. (табл. 3).

На основі даних таблиці можна стверджувати, що податкові надходження дійсно займають найбільшу частку у системі доходів бюджету та близько 80% бюджету формується саме за рахунок податків і зборів. У 2023 році до Державного бюджету України надійшло 1203544,1 млн грн податків та зборів, що на 253779,7 млн грн більше порівняно із 2022 роком, тобто спостерігається підвищення суми податкових надходжень за цей рік.

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України

становили податкові надходження 45 відсотків [17], з них:

- податок на додану вартість — 21,7 відсотка;
- податок та збір на доходи фізичних осіб — 7,7 відсотка;
- акцизний податок — 6,3 відсотка;
- податок на прибуток підприємств — 5,4 відсотка.

Неподаткові надходження становили 37,1 відсотка від загальної суми доходів державного бюджету, серед яких:

- власні надходження бюджетних установ — 30,4 відсотка;
- кошти, що перераховуються НБУ — 2,7 відсотка.

Офіційні трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ становили 16,2 відсотка від загальної суми доходів державного бюджету.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що частка податкових надходжень до Державного бюджету України поступово зростає, що підкреслює їхню важливу роль у фінансовій стабільності держави. Це зростання вказує на те, що ефективність виконання державою покладених на неї функцій та добробут суспільства значною мірою залежить від розміру сплачених податків.

Протягом досліджуваного періоду загальна сума податкових надходжень зросла майже вдвічі. Проте, незважаючи на цей абсолютний приріст, їх частка у бюджеті залишається нестабільною. Це свідчить про те, що, хоча й відбувається постійне вдосконалення системи оподаткування, фінансовий потенціал податків залишається невикористаним через податкові пільги, ухилення від сплати, недоліки в адмініструванні та податкову заборгованість. Для досягнення максимального ефекту від реалізації заходів бюджетно-податкової політики слід надавати пріоритет тим заходам, які сприяють економічному зростанню та забезпечують стабільне наповнення державної казни податковими надходженнями. Це включає впровадження стимулюючих податкових режимів, підтримку малого та середнього бізнесу, а також інвестування в інфраструктурні проекти, що створюють нові робочі місця та підвищують загальний рівень добробуту населення.

Незважаючи на те, що понад 80% бюджету формується за рахунок податкових надходжень, все одно цього є недостатньо, оскільки за європейськими нормами неподаткові надходження у структурі бюджету держави мають складати не більше 5% [16]. Тому можна виділити деякі проблеми, які перешкоджають у от-

риманні достатнього рівня податкових надходжень:

- неефективна податкова політика, яка викликає ухилення від сплати податків та диспропорції у розподілі податкового навантаження;

- зменшення обсягів виробництва національних підприємств та зменшення їх кількості, що супроводжуються скороченням робочих місць через нестабільну ситуацію в країні;

- надання податкових пільг, які впливають на ефективність формування доходів бюджету тощо [16].

В умовах воєнного стану роль податкового адміністрування в Україні набуває особливого значення. Стабільна та ефективна бюджетно-податкова система стає критично важливою для підтримки державних функцій та забезпечення фінансової стабільності. Недостатнє надходження податкових платежів може серйозно підірвати економічну стабільність держави. Тому важливо, щоб система податкового адміністрування була здатна швидко адаптуватися до нових викликів, забезпечувати ефективний збір податків та мінімізувати втрати доходів бюджету.

У Звіті про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року визначено 11, що з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд (за вартістю заміщення). Найбільша частка у загальному обсязі прямих збитків завдана житловим будівлям, а саме 37,5% або \$58,9 млрд та інфраструктурі — 23,4% або \$36,8 млрд. Втрати активів підприємств та промисловості становлять мінімум \$13,1 млрд і продовжують зростати. Ще \$10,3 млрд складають прямі втрати аграрного сектору та земельних ресурсів внаслідок війни. В свою чергу, також стрімко зростають втрати енергетичного сектору, які зараз вже становлять \$9,0 млрд. Сукупні прямі збитки від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору (соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі тощо) складають близько \$13,7 млрд.

Податкове адміністрування має вкрай важливе значення в сучасних реаліях бюджетно-податкової системи України. В умовах глобалізації, економічних викликів та внутрішніх реформ, ефективне податкове адміністрування стає основою для стабільного функціонування

державних фінансів. Вважаємо, що значення податкового адміністрування полягає в наступному:

- відповідає за своєчасний та повний збір податків, що є основним джерелом доходів державного бюджету. Це дозволяє фінансувати державні програми, соціальні виплати, оборону, освіту, охорону здоров'я та інші важливі сектори;

- сприяє економічній стабільності країни. Чітке регулювання податкових потоків допомагає уникнути дефіциту бюджету, зменшує ризик економічних криз і сприяє сталому розвитку;

- підвищує довіру громадян і бізнесу до бюджетно-податкової системи, що, у свою чергу, сприяє добровільному виконанню податкових зобов'язань;

- забезпечує розвиток підприємництва, створення нових робочих місць та залучення інвестицій завдяки спрощенню податкових процедур, зниженню адміністративного навантаження та прозорості бюджетно-податкової системи;

- слугує ефективним засобом боротьби з корупцією завдяки чіткості і прозорості. Автоматизація процесів, використання інформаційних технологій та впровадження електронного урядування зменшують можливості для зловживань та підвищують довіру до податкових органів;

- толерує забезпечення соціальної справедливості, гарантуючи, що всі суб'єкти господарювання виконують свої податкові зобов'язання відповідно до закону. Це допомагає уникнути нерівності та забезпечує рівні умови для всіх учасників ринку;

- забезпечує відповідність міжнародним стандартам і практикам. Це включає в себе обмін податковою інформацією між країнами, боротьбу з ухиленням від сплати податків на глобальному рівні та гармонізацію податкового законодавства;

- сприяє формуванню у громадян і бізнес-структур культури сплати податків, підвищуючи їхню відповідальність перед державою;

- сучасні підходи до податкового адміністрування, такі як використання великих даних (big data), аналітики та штучного інтелекту, дозволяють підвищити ефективність роботи податкових органів, адже завдяки використанню інтелектуальних систем зменшується кількість помилок та скорочується час на обробку податкових декларацій. Автоматизація процесів допомагає державі ефективно планувати бюджетні витрати, прогнозувати надходження та здійснювати релевантне економічне моделювання.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Податкове адміністрування є невід'ємною складовою сучасної бюджетно-податкової системи, що має вирішальне значення для економічної стабільності, соціальної справедливості та сталого розвитку. Вдосконалення механізмів адміністрування податків допомагає зменшити тіньову економіку, підвищити довіру громадян до державних інституцій та сприяти створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності. В умовах глобалізації, економічних викликів і внутрішніх реформ, система податкового адміністрування повинна бути гнучкою, ефективною та стійкою до зовнішніх і внутрішніх викликів, щоб підтримувати економічну стабільність і розвиток України. Для цього необхідно впроваджувати сучасні технології для автоматизації та оптимізації податкових процесів; підвищувати рівень прозорості та підзвітності податкових органів; забезпечувати справедливе та рівномірне оподаткування, щоб уникнути надмірного навантаження на окремі галузі чи підприємства; проводити регулярно аудит, моніторинг і перевірки для виявлення та усунення можливих порушень та ухилень від сплати податків. В умовах воєнного стану фінансові ресурси держави є обмеженими, тому важливо: забезпечити стабільні надходження податків для фінансування армії, оборонних заходів, гуманітарних програм і відновлення інфраструктури; сприяти збереженню економічної активності, підтримуючи тих суб'єктів господарювання, які продовжують працювати. Розвиток теорії податкового адміністрування потребує комплексного підходу, який включатиме подальші міждисциплінарні дослідження, об'єднуючи економіку, право, управління та інформаційні технології. Це дозволить створити ефективну, прозору та справедливую бюджетно-податкову систему, яка відповідає сучасним викликам і потребам національного суспільства.

Література:

1. Андрущенко В.А. Фіскальне адміністрування як наука і мистецтво. Фінанси України. 2003. № 6. С. 27—35.
2. Бакуменко В. Д., Тимцуник В. І. Адміністративний менеджмент: навч. посіб. Київ: Центр підготовки навчально-методичних видань КНТЕУ, 2013. 334 с.
3. Бандурка О. М., Понікаров В. Д., Попова С. М. Податкове право. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
4. Бечко П.К., Лиса Н. В. Податковий менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 01.08.2024).
6. Василевська Г. Економічні засади теорії податкового адміністрування в Україні. Економічний аналіз. 2008. Вип. 3 (19). С. 76—81.
7. Воронкова О.М. Система державного податкового менеджменту: сутність, склад, особливості. Вісник Донецького національного університету. Серія: Економіка і право. 2013. Вип. 2. С. 54—58.
8. Греца С. М. Теоретичні аспекти визначення поняття адміністрування податку на додану вартість. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 8. С. 74—76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_8_20 (дата звернення: 10.07.2024).
9. Дем'янчук І. А., Коваль Л. А., Ліщук Н. В., Козак С. В. Сутність податкового адміністрування в умовах реалізації сучасної податкової політики України. Ефективна економіка. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7632>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.53.
10. Захожай К. В., Жам О. Ю. Роль прямих та непрямих податків у формуванні доходів державного бюджету України. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. 2019. № 18. С. 103—114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2019_18_12 (дата звернення: 10.07.2024).
11. Київська школа економіки (KSE). Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_-_Damages_Report.pdf (дата звернення: 15.07.2024).
12. Іванішина О.С., Панура Ю.В. Економічний зміст податкового адміністрування. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Економіка". 2018. Вип. 1 (9). С. 159—163.
13. Коломоєць Т. О., Колпаков В. К., Титаренко М. В. Окремі питання щодо нових підходів до організації податкового адміністрування як галузевого напрямку публічного адміністрування. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 714—717. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/172>.
14. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. 372 с.

15. Макогон В. Д. Податкові надходження у системі формування дохідної частини бюджету. Економічний вісник університету. 2019. № 41. С. 188—195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2019_41_24 (дата звернення: 20.07.2024).

16. Михайленко В.В., Сокирко О.С. Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України. 2019. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/134.pdf> (дата звернення: 20.07.2024).

17. Міністерство фінансів України. Бюджет — 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення: 01.08.2024).

18. Мінфін, 2024. Державний бюджет України <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 01.08.2024).

19. Мінфін. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income> (дата звернення: 01.08.2024).

20. Мороз В. Місце принципу належної обачності в системі податкового адміністрування. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник "Повітряне і космічне право". 2020. № 3 (56). С. 102—107. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.56.14898>.

21. Олейнікова Л. Г. Система оподаткування як складова конкурентоспроможності держави. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 1. С. 3—7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2011_1_3 (дата звернення: 25.07.2024).

22. Паславська Р.Ю. Сутність системи адміністрування податків та особливості її функціонування в Україні. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2013. Вип. 9 (1). С. 58—63. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9(1)_12) (дата звернення: 25.07.2024).

23. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П. В. Мельник, Л. А. Тарангул, З. С. Варналій та ін.; за ред. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2008. 657 с.

24. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.08.2024).

25. Проскура К.П. Особливості адміністрування податків в Україні. Економічний часопис — XXI. 2012. № 3-4. С. 53—55.

26. Сідельникова Л. Теоретико-організаційні домінанти податкового адміністрування в системі державного податкового менеджменту. Економіка та суспільство. 2020. Вип. 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-59>.

27. Тітенко З., Ворона А. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету

України. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-58>

28. Шалімова Н.С., Магопець О.А. Сутність та загальні принципи адміністрування податків. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ, 2007. Вип. 12, ч. 2. С. 358—368.

References:

1. Andrushchenko, V.L. (2003), "Fiscal administration as a science and art", *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 27—35.

2. Bakumenko, V. D. Tymtsunyk, V. I. (2013), *Administratyvnyi menedzhment Administrative management*, Tsentridhotovky navchalno-metodychnykh vydan KNTEU, Kyiv, Ukraine.

3. Bandurka, O. M. Ponikarov, V. D. and Popova, S. M. (2012), *Podatkove pravo Tax law*, Tsentridhotovky literatury, Kyiv, Ukraine.

4. Bechko, P.K. and Lysa, N. V. (2009), *Podatkovi menedzhment Tax management*, Tsentridhotovky literatury, Kyiv, Ukraine.

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (Accessed 01 August 2024).

6. Vasylevska, H. (2008), "Economic foundations of the theory of tax administration in Ukraine", *Ekonomichnyi analiz*, vol. 3 (19), pp. 76—81.

7. Voronkova, O.M. (2013), "The system of state tax management: essence, composition, features", *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i pravo*, vol. 2, pp. 54—58.

8. Hretsa, S. M. (2014), "Theoretical aspects of defining the concept of value added tax administration", *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia*, vol. 8, pp. 74—76, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_8_20 (Accessed 10 July 2024).

9. Demianchuk, I. A. Koval, L. A. Lishchuk, N. V. and Kozak, S. V. (2020), "The essence of tax administration in the conditions of the implementation of the modern tax policy of Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7632> (Accessed 01 August 2024). doi: 10.32702/2307-2105-2020.2.53

10. Zakhozha, K. V. and Zham, O. Yu. (2019), "The role of direct and indirect taxes in the formation of revenues of the state budget of Ukraine", *Problemy innovatsiino-investytsiynoho rozvytku. Seriya: Ekonomika ta menedzhment*, vol. 18, pp. 103—114, available at: <http://>

nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2019_18_12 (Accessed 10 July 2024).

11. KSE (2024), "Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024", available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (Accessed 15 July 2024).

12. Ivanishyna, O.S. and Panura, Yu.V. (2018), "Economic content of tax administration", *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, vol. 1 (9), pp. 159—163.

13. Kolomoiets, T. O. Kolpakov, V. K. and Tytarenko, M. V. (2023), "Separate questions regarding new approaches to the organization of tax administration as a branch of public administration", *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, vol. 2, pp. 714—717. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/172>

14. Krysovatiy, A.I. (2005), *Teoretyko-orhanizatsiini dominanty ta praktyka realizatsii podatkovoi polityky v Ukraini* [Theoretical and organizational dominants and practice of tax policy implementation in Ukraine], Kart-blansh, Ternopil, Ukraine.

15. Makohon, V.D. (2019), "Tax revenues in the system of forming the revenue part of the budget", *Ekonomichniy visnyk universytetu*, vol. 41, pp. 188—195, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2019_41_24 (Accessed 20 July 2024).

16. Mykhailenko, V.V. and Sokyрко, O.S. (2019), "Analysis of the dynamics of tax revenues to the State Budget of Ukraine", available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/134.pdf> (Accessed 20 July 2024).

17. Ministry of Finance of Ukraine (2023), "Budget of 2023", available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (Accessed 01 August 2024).

18. Minfin (2024), "State budget of Ukraine", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (Accessed 01 August 2024).

19. Minfin (2024), "Revenues of the state budget of Ukraine", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income> (Accessed 01 August 2024).

20. Moroz, V. (2020), "The place of the principle of due diligence in the system of tax administration", *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law"*, vol. 3 (56), pp. 102—107. doi: 10.18372/2307-9061.56.14898.

21. Oleinikova, L. H. (2011), "The taxation system as a component of state competitiveness", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 1, pp. 3—7, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2011_1_3 (Accessed 25 July 2024).

22. Paslavska, R. Iu. (2013), "The essence of the tax administration system and its functioning in Ukraine", *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, vol. 9 (1), pp. 58—63, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9(1)_12) (Accessed 25 July 2024).

23. Melnyk, P.V. Taranhul, L.L. Varnalii, Z.S. ed. (2008), *Podatkova polityka Ukrainy: stan, problemy ta perspektyvy* [Tax policy of Ukraine: state, problems and prospects], Znannia Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

24. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 01 August 2024).

25. Proskura, K.P. (2012), "Features of tax administration in Ukraine", *Ekonomichniy chasopys* — XXI, vol. 3—4, pp. 53—55.

26. Sidelnikova, L. (2020), "Theoretical and organizational dominants of tax administration in the system of state tax management", *Economy and Society*, vol. 22. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-59>.

27. Titenko, Z. and Vorona, A. (2021), "Analysis of tax revenues in the revenue system of the budget of Ukraine", *Economy and Society*, vol. 33. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-58>

28. Shalimova, N.S. and Mahopets, O.A. (2007), "The essence and general principles of tax administration", *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky: zb. nauk. pr.*, vol. 12 (2), pp. 358—368.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2024 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663